

Pożegnanie z czapką

WŁADYSŁAW SZLENGEL

CO CZYTAŁEM UMARŁYM

Pożegnanie z czapką

(jako numer sceniczny wiersz ten

ilustrował muzycznie Leopold Rubinsztajn¹, komponując do pewnych fragmentów oryginalne motywy i układy)

Czapka, panowie, tworzy człowieka,
czapka wartość swoją ogłasza,
czapka wywyższa małego Lejkina²,
czapka poniża: posłańca... apasza³...
Tym jesteś, w jakiej cię czapce widzą,
ważniejsze to niż aryjska babka,
zanim ci w spodnie lub papiery zajrzą,
wpierw swoją wartość ogłosi czapka...

Strój

A ja, gdy w swe życie spojrzę z góry,
w dni, co przeszły zasnute mgłami,
wspomnę, że już się w życiu żegnałem
z trzema... trzema różnymi czapkami...

1. W daleki dawny dzień majowy
(maj był na sercu i majowa pora)
po raz ostatni stałem na baczność,
słuchając mowy

Uczeń, Strój

DYREKTORA:

„Panowie... Otrzymaliście matury, świadectwa dojrzałości,
idziecie w świat. Dziś zdejmujecie czapki uczniowskie,

niech to będzie symbolem,
razem z tą czapką rzucacie lata beztrioski —
idziecie w świat

na własną i wielką odpowiedzialność... ”

Żegnaj, stara szkolna czapko,
idę nowe życie gonić...
do widzenia, szkolna czapko,
więcej mnie nie będziesz bronić,
świat otwarty czeka wszędzie,
świat olbrzymią jest pułapką,
nie wiem, czy lepiej, czy gorzej mi będzie,
do widzenia... moja... czapko...

Kondycja ludzka

2. I przeszły lata pracy i walki,
kapelusze czoła zmęczone ocienił,

¹Rubinstein, Leopold — muzyk, śpiewak i kompozytor, w getcie warszawskim współpracujący z teatrem „Eldorado”. [przypis edytorski]

²Lejkin, Jakub (1906–1942) — adwokat, zastępca dowódcy Żydowskiej Służby Porządkowej, zastrzelony w pierwszej egzekucji przeprowadzonej przez Żydowską Organizację Bojową; charakteryzował się niskim wzrostem. [przypis edytorski]

³apasz — człowiek należący do przestępczego pólświatka. [przypis edytorski]

i znów przyszły dni, kiedy czapka
 musiała kapelusz zamienić...
 Rok 1939...
 Sierpień...
 Czerwone plakaty mobilizacji...
Front...
front,
 coraz bliżej *front...*
 ogień i dymy kurzawy...
 czapka żołnierska na oczach,
 na sercu obrona WARSZAWY...
 Czarne ptaki sięją grozę i śmierć,
 gazety spadają na miasto jak czarne szmaty,
 patrz, jak lecą... słysz, jak kraczą
 komunikaty... komunikaty...
 200 kilometrów od stolicy...
 100 kilometrów od stolicy...
 30 kilometrów od stolicy...
 Hallo — hallo — tu Polskie Radio Warszawa i wszystkie rozgłośnie...
 Rząd Rzeczypospolitej opuścił stolicę...
 Obrońcy Warszawy rzucają broń,
 tumult i chaos narasta,
 rzucają mundury i czapki żołnierskie,
 ROZKAZ: uciekać z miasta — — —
 żegnaj, ma żołnierska czapko,
 idę nowe życie gonić,
 do widzenia, moja czapko,
 więcej mnie nie będziesz bronić,
 świat otwarty czeka wszędzie,
 świat olbrzymią jest pułapką...
 nie wiem, czy lepiej, czy gorzej mi będzie
 do widzenia... moja czapko...
 3. Szły dni jak obce melodie... (*bel ami... bel ami...*
bel ami),
 szedł głód i nędza ulicy...
 melodie i słowa szły nowe...
 (*oj di bone...*⁴
 ja nie chce oddać bony⁵...)

i przyszła czapka... ostatnia czapka...
 Żydowskiej Służby Porządkowej⁶...
 — — — — — wszystko schodzi na dół...
 wszystko schodzi na dół
 Koszmar straszliwych dni,
 oblędu trwogi i krwi,
 a tam się patrzył zza krat
 żywy, prawdziwy świat,
 a tu niebieskie czapki,
 a tu piwnice pułapki...
 i Służba, ruchliwe chłopcy,

Wojna

⁴*oj di bone...* — fragment refrenu piosenki gettowego śpiewaka i kompozytora, Leopolda Rubinsteina. [przypis edytorski]

⁵*oddać bony* — w slangu getta oznaczało to: umrzeć; okupacyjne władze niemieckie wymagały oddawania kartek żywnościowych (bonów) po zmarłym, które to żądanie nie zawsze było spełniane. [przypis edytorski]

⁶*Żydowska Służba Porządkowa* — żydowska formacja policyjna, działająca w getcie warszawskim, po jego zamknięciu pełniła funkcję pomocniczą wobec policji niemieckiej. [przypis edytorski]

blokady, ausweisy⁷ i szopy⁸,
i Szmerling⁹, Lejkin i Kac¹⁰,
i Toebbens¹¹, i Schilling¹², i plac¹³,
i forsa, i złoto, i kanty...
i krew, i lzy, i brylanty...
i chaos, i noce wciąż dziksze,
i pejcze, i mknące riksze,
i strzały, i tłumy, i pęd,
i kolba, i guma, i pręt...

I pot, i tupot, i wycie,
i walka... walka o życie...
i beznadziejne dni,
i czapki... czapki SP.

PANIE KIEROWNIKU, melduję posłusznie,
nosiłem tę czapkę — dziękuję i już nie...
i dosyć, dziękuję... i bardzo przyjemnie...
i może to już się obejdzie beze mnie.
Już miasto umarło i serce umarło,
i wszystko się zatrze, jak życie zatarło,
zdejmuję opaskę, oddaję numerkę,
dziękuję, odchodzę, opuszczam już szereg —
nie... nie mam pretensji czy żal do nikogo,
musiało to wszystko iść swoją drogą,
ja nie wiem, gdzie racja, gdzie prawda —
gdzie mus...
ja idę samotnie... to wszystko, i szlus¹⁴...

Żegnaj, porządkowa czapko,
idę nowe życie gonić,
do widzenia, moja czapko,
więcej mnie nie będziesz bronić.
Świat znów czeka na mnie wszędzie,
świat olbrzymią jest pułapką,
nie wiem, czy lepiej, czy gorzej mi będzie,
do widzenia, moja czapko...

⁷ausweis (niem.) — zaświadczenie, legitymacja a. dowód osobisty; dokument niezbędny do legalnego funkcjonowania w getcie. [przypis edytorski]

⁸szop — niemieckie przedsiębiorstwo produkcyjne w getcie; praca w szopie dawała mieszkańcom getta dodatkowe uprawnienia, m.in. legalizację zamieszkania i dostęp do kartek żywnościowych. [przypis edytorski]

⁹Szmerling, Mieczysław — komendant Umschlagplatzu, znany z okrucieństwa, należał do wyższych funkcjonariuszy Żydowskiej Służby Porządkowej. [przypis edytorski]

¹⁰Kac, Leon — fryzjer w getcie warszawskim, obsługujący m. in. niemieckich żołnierzy organizujących akcję przesiedleńczą trwającą od lipca do września 1942. [przypis edytorski]

¹¹Toebbens, Walter (zm. 1954) — członek NSDAP, największy pracodawca w getcie warszawskim, producent tekstyliów i elementów umundurowania; po likwidacji getta produkcję przeniesiono do obozu w Poniatowej. Po wojnie miał być sądzony w Polsce, lecz w drodze na proces wyskoczył z pociągu. Następnie prowadził przedsiębiorstwo tekstylne pod przybranym nazwiskiem. [przypis edytorski]

¹²Schilling, Oskar — właściciel szopy (przedsiębiorstwa produkującego w getcie na potrzeby niemieckie) przy ul. Nowolipie. [przypis edytorski]

¹³plac — Umschlagplatz, plac przeladunkowy, usytuowany przy skrzyżowaniu ul. Stawki i Dzikiej; początkowo służył wymianie towarów między gettem a światem zewnętrznym, później gromadzono na nim ludzi wywożonych do Treblinki. [przypis edytorski]

¹⁴szlus (pot., z niem.) — koniec. [przypis edytorski]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z **Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur**.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na **Licencji Wolnej Sztuki 1.3**. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w **Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur**. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/szlengel-pozegnanie-z-czapka/>

Tekst opracowany na podstawie: Władysław Szlengel, *Co czytałem umarłym*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1979.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Publikacja sfinansowana ze środków pozostałych ze zbiorów, które nie zakończyły się sukcesem.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Agnieszka Tulicka, Aleksandra Kopeć, Paulina Choromańska, Paweł Koziół.

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przeznacz 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przeznacz darowiznę na konto: **szczegóły na stronie Fundacji**.